

TUJE PESMI V SLOVENSKI BESEDI

Ureja Janez Menart

Prispevek, ki ga to pot objavljamo na tem mestu, nekoliko uhaja iz že utečenega okvira rubrike, kjer je poudarek namenjen predvsem prevodom, medtem ko naj bi bile spremne besede le pojasnjevalne, ne predstavljalne narave. Ker pa po eni strani gre za švedsko poezijo, iz katere je pri nas komaj kaj tiškanega, in poleg tega še za pesnika take vrste, ki bi brez ustrezne predstavitve ne bi bil primerno razumljen, smo naredili izjemo, ki pa naj samó potrjuje pravilo.

Vse tu objavljene pesmi so bile prevedene sicer iz nemščine, vendar ob sprotni podrobni primerjavi z izvirnimi besedili.

J. M.

ŠVEDSKI ANAKREONTIK CARL MICHAEL BELLMAN

Pesnika predstavil in spremne besede napisal Milan Apih

»Na začetku švedske literature« — piše Klabund v svoji zgodovini literature — »stoji Carl Michael Bellman (1740—1795) — zaljubljeni vinski brat . . ., ki je poživil švedski rokoko z bogovi stockholmskih beznic in tavern, kjer je rad popival z Erosom in Thanatosom, dokler ni zaspal v naročju kake predmestne Venere . . . Nato je spet vzel v roke svojo lutnjo in pel divje, vražje, božanske pesmi . . ., v katerih

prši švedski sneg, poka led v Maelarskem zalivu, se kadi punč in cvrčijo pečena jabolka; kjer se sliši tuljenje volkov in smeh polnagih deklet ter škratov, ki razsajajo na karnevalu starogrških mask, kjer smrt gode na bas . . .«

Tej iskrivi karakteristiki so vsebinsko na moč podobna poročanja drugih Bellmanovih biografov, kritikov in prevajalcev — sodobnikov in poznejših (E. M. Arndt, J. G. Oxenstjern, N. Afzelius idr.). Iz njih in njegove lastne biografije povzemamo nekaj najbolj zanimivih misli in podatkov, da bi bralcem čimbolj približali tega nenavadnega pesnika, ki je doma na Švedskem izredno popularen, pri nas pa le malo znan.

»Bellman je eden izmed najbolj izjemnih ljudi, ki so kdaj živeli« — pravi v uvodu k svojim Zgodovinskim orisom E. M. Arndt (Berlin, 1810). »Živeč od skromne službe, ki mu jo je podelil kralj Gustav III., je rad zahajal v vesele pivske družbe in se predajal bakhantskemu veselju. Ob takih prilikah je pri polnem kozarcu in v svetem apoliničnem zanosu improviziral svoje pesmi.« Njegov sodobnik, veliki kancler Frederik Sparre, ki mu sicer ni bil naklonjen, pa pravi: »Ta človek je prišel že na svet s poetično inspiracijo. Svoje verze je sestavljal z neverjetno lahkoto. Pesnil in komponiral je kar iz rokava — cele ure — če ga je le kdo poslušal. Obžalovanja vredno pa je, da se je nagibal k svobodomiselnim idejam in služil Bakhusovim prijateljem...« Zadnji stavek je značilen za takratne čase, ki so jih povrh pretresale še gospodarske krize in politični nemiri, v katerih je nazadnje tudi kralj, ki je bil Bellmanov zaščitnik, izgubil glavo.

Poleg tega, da je imel pesniški dar, pa je bil Bellman še izredno glasbeno nadarjen in povrh vsega še mimično, tako da je večino svojih pesmi sam uglasbil. Ta skladnost med besedo in melodijo v njegovi poeziji sloni na bogati glasbeni tradiciji švedske literature, kjer je imel melodični element v liriki vedno velik pomen.

O njegovem izrednem mimičnem talentu pa pripovedujejo, da je znal oponašati vsakogar. Ko ga je vino spravilo v dobro voljo, je svoje pesmi — potem, ko si je izmislil napev — v družbi predvajal tako, da je oponašal vsa mogoča glasbila in zraven pel, kar mu je šepetala muza. »Tako je improviziral pred prijatelji in pred kraljem globoko v noč, dokler ni omagal kakor Sibila ali Pitija« — pravijo njegovi sodobniki (Oxenstjern), za katere so bili taki nastopi nepozabni.

No, poleg takih improviziranih pesmi in popevk ima Bellman še druge, katerih navdih je mirnejši in bakhantično idiličen. Med te sodijo zlasti tako imenovane Fredmanove epistole, ki so mu predvsem prinesle vzdevek švedskega Anakreonta. Nekatere med njimi z liričnimi slikami narave sodijo menda med najlepše pesmi o naravi, kar jih premore švedska literatura (Afzelius). Žal so nekatere težko prevedljive zaradi mnogih neznanih figur in arhaičnih izrazov, ki še Švedom povzročajo težave. Znane so tudi njegove travestije psalmov in listov apostola Pavla, pa tudi njegove parodije biblijskih zgodb starega testameta — v obliki pivskih pesmi, v katerih se je posmehoval zamotanim družinskim odnosom starih judovskih patriarhov in napakam cerkvenih očetov. Da bi se norčeval iz samega svetega pisma, pa je bil vse preveč zasidran v veri svojega otroštva.

Vse te pesmi pričajo o izjemnem oblikovnem bogastvu, neodvisnem od raznih šol in vzorcev. Sodijo, da se dajo primerjati le s pesnikovanjem srednjeveških orfikov in bardov.

Žal, se je mnogo Bellmanovih, menda najlepših, besedil izgubilo z napevi vred. Bellman sam ni ničesar zapisal ali objavil. Veliko njegovih pesmi pa so si zapomnili njegovi prijatelji in si jih tudi zapisali. In te so bile potem

še za njegovega življenja, skupaj z melodijami, tudi objavljene v dveh zvezkih.

Vendar mnogi njegovi rojaki, kakor smo delno že videli, niso odobravalni njegovih bakhantskih motivov in opevanja navad »nižjih plasti družbe« in so mu očitali nemoralo.

Morda je v svoji avtobiografiji kot nekakšno opravičilo vpletel tudi nežno pesmico o svojem prvem pijanstvu, ki naj v šaljivi hiperboli razloži njegovo nagnjenje do žensk:

Zdelan in rdeč v obraz
sem domov se šele majal,
ko pobožni svet ta čas
že od maše je prihajal.

Sestre moje so za vrati
muzale se mi poredno,
ko me moja ljuba mati
barala je radovedno:

»Kaj, moj sinko, je s teboj?
Kaj se s tabo je zgodilo?«
»Mamica, obraz vam moj,
vse pove« — sem rekel milo.

»Glej, glej,« pravi skoz smehljaj:
»Pridi k meni, ti, pokora,
glavo mi v naročje daj;
kdor greši, trpeti mora!«

To materino blágost Bellman spretno uporabi in nadaljuje: »Ali je torej kaj čudnega, če vsak moj vzdih, vsaka moja misel, zahtevata od mene nesrečnika, da iz dna duše obožujem ženske? Naj me doleti božja kazen, če me ne navduši vsaka strgana spodnjica, ki jo zagledajo moje oči na smetišču Packartorga (razvpit trg v Stockholmu, na katerem so včasih stale vislice in sramotni steber). Jaz vidim boginjo ljubezni v vsaki stari metli, v pošvedranih čevljih — moj bog, ženski podplat, s katerim je stopala po Gröna Gängenu (zelenjavnem trgu v Stockholmu), nudi mojim očem več življenja in užitka, kakor lovorov venec, s katerim so me počastili.«

Sicer pa je tudi res, da je prikazal razvrat in pijančevanje v nekaterih fazah tudi tako odbijajoče, da so hoteli narediti iz njega pridigarja abstinence. To je lahko nastalo tudi v povezavi s posebno noto njegove poezije, ki je ne moremo prezreti: v glumaštvu, ki ga je uganjal, namreč v vsaki njegovi prevzetni šali, v njegovih parodijah in karikaturah, leži tudi nekakšna tiha elegična senca, orfejska tožba, kot da bi hotel s trobentami in paukami prevpiti bolečino in slutnjo neke zaman iskane popolnosti —

in kot da bi vedel, da od veselega petja in razuzdanega veselja ni nikoli daleč — smrt.

Tako je tudi naslednja grozljivo humoristična pesem:

Epistola ali solilokvij, ko je Fredman ležal v odtočnem jarku pred krčmo Zlezinoter nasproti bančnega poslopja, in sicer neke poletne noči leta 1768.

(Odlomek)

Ah, ljuba mati, kaj te je speljalo
tedaj v očetov hram,
da se življenje moje je prižgalo
pod rjuhco tam?
Da zdaj vse življenje
skoz sólo trpljenje
mi noga krevsá.
Ti vznak si ležala,
v strasteh drgetala,
ko tekel sem tja;
in krancelj je šel,
in krancelj je šel.

Naj vrag pocitra posteljo presneto,
ki je škripála pod teboj!

Kako do dna »zvestó srcé« preziram!

O, ljuba mati, glej,
tu v jarku zdaj ležim in se oziram
na svoje čevlje, fej,
vsevprek pošvedrane,
na hlače scefrane,
na srajco kot šmir.
Zgubil sem lasuljo,
imam le hoduljo
za kruljav špencir.
Ves poln sem uši,
pomóči pa ni,
pomóči pa ni!

O, pač, že cvili dver gostilne, sreča!
Že krčmarica gré.
Jutránja zarja je vse bolj rdeča
in zvezde že bledé.
Že žarki bleščé se,
že križi blesté se,

že greje se svet.
Slovo zdaj ležišču
in brž po stopnišču
dol v Bakhovo klet!
Pijačo na dan!
Sem od žeje bolan,
sem od žeje bolan!

Na zdravje! Mimo zdaj so ure hude,
le úrno zgrabi vrč!
Glej, Fredman maže si premrle ude,
ki jih je krč.
In zdaj le pogumno,
veselo in strumno
napolni bokal!
Zdaj spet sem pri mōči,
le brž mi natoči,
le kaj bi se bal!
Žganje je božji dar!
Oče, mati, hvala vsikdár,
hvala vsikdár!

Ljubezen vajino zdaj spet pozdravljam,
njej v slavo zdaj bom pil;
in postelj škripajočo blagoslavljam,
ki sem se v njej rodil!

Še bolj značilna je naslednja, nekoliko ironična in trpka pesem, ki jo je Klabund s prevodom njene zadnje kitice kot edino uvrstil v svoj zgodovinski tekst o Bellmanu.

NOTA BENE

V roki polna čaša vina,
nota bene — renskega;
zraven mene lepa Stina,
nota bene — moja vsa.
To veselje je in sreča,
nota bene — opoteča!

Lépo je življenje naše,
nota bene — kakor kdaj;

kajti včasih vrag nas jaše
 za pokoro ali kaj?
 Misliš, da ti sreča sije
 nota bene — iluzije!
 Svet vrti se vse hitreje,
 nota bene, da zgori;
 ljuba, ki srce ti greje,
 nota bene — ostari.
 Žívi! Zdaj je tvoja doba,
 nota bene — tja do groba!

Opombe

Fredman — ena izmed mnogih pesnikovih figur in menda njegov prijatelj, znan, propadel stockholmski urar. Po njem imenuje pesnik tudi svoje »epistole«, kar se sklada z nasprotnim pomenom njunih priimkov: Bellman = človek vojne (bellum = vojna), Fredman = človek miru (Fred = mir).

Stina — (Maria Christina Kiellström). Po eni verziji krčmarjeva hčerka in točajka, po drugi pa fantazijska oseba, ki v vlogi veselega in lahkega dekleta nastopa v njegovih pesmih pod različnimi imeni, predvsem kot Ulla Winblad.

Nota bene — (tu) to se pravi; da se razumemo.